

Meidän Turku ry - Vårt Åbo ry

HYVÄ, PAHA HALLINTO

Seminaari 29.9.2012 Turku

Osmo Kivivuori

TURUN KAAVOITUSPÄÄTÖSTEN TEOSTA VUOSIKYMMENIEN SAATOSSA

Pyrkimyksiä hyvään kaavoitukseen

Kaavoituksesta ja liikennesuunnittelusta vastannut Turun kiinteistö- ja rakennustoimen lautakunta oli toimialaltaan ja –vallaltaan mammuttimainen. Jo vuonna 1956 Valtuutettu Uti Palaja teki aloitteen kaavoitusasioita käsittelevän luottamuselimen perustamiseksi. Aloitteen perusteluissa todettiin:

”Edelleen on myös yhä useammin sattunut, että huomattaviin rakennusyrityksiin on ryhdytty jo ennen kuin niiden edellyttämä asemakaavamuutos on valtuustossa käsitelty. Tämä on saattanut monesti johtua siitäkin, että kaupungissamme ei ole asemakaava-asioiden käsittelyä saatettu sellaiseksi, että riittävä, kaikinpuolinen syventyminen niihin olisi aina ollut mahdollista. Yhä useammin on tässä suhteessa jouduttu jo tapahtuneiden tosiasioiden eteen.”

Aloitteen tuloksena kaupunginvaltuusto huolellisen valmistelun tuloksena perusti lautakuntaan kaavoitusjaoston. Valtuuston perustelujen mukaan suurehkot, periaatteellista laatua olevat kaavoitusasiat valmisteltaisiin kaavoitusjaostossa ennen niiden jatkokäsittelyä. Pienemmät kaava-asiat sen sijaan valmisteltaisiin lopullisesti kaavoitusjaostossa niitä kiinteistö- ja rakennustoimen lautakuntaan lainkaan saattamatta. (Kaavojen hyväksyminen toki tapahtui valtuustossa lain mukaisesti). Katsottiin, että perustettavan luottamuselimen tulee voida tehdä tarvittaessa suuriakin muutoksia virkakoneistossa valmisteltuihin kaava-ehdotuksiin.

Miten kävi? Kirjassaan ”Punatulkku ja sikarodeo” Pertti Paasio muistelee 1960-kuvun alun Turkuja: ”Uutena valtuutettuna kävin innokkaasti käsiksi asioihin, jolloin sain tuoreeltaan tutustua myös turkulaiseen päätöksentekokulttuuriin. Kerrankin (SDP:n valtuustoryhmässä) kyse oli kerrostalotontin asemakaavamuutosehdotuksesta, jota toisen nuoren valtuutetun Terho Lehdon kanssa vastustin siksi, että rakennusta tulisi liian paljon liian pienelle tontille. (Puheenjohtaja) Heikki Munter kuunteli aikansa tulokkaiden perusteluja ja sanoi sitten kaiken olevan vallan hyvää ja kaunista, mutta arveli sekä asiaan että puheisiimme vaikuttavan sen, että edellisellä viikolla kyseisellä tontilla oli vietetty tuon talon harjannostajaisia.”

Mallikelpoista kaavoitusta Turussa

1974 kirjoitin Turun Päivälehdessä pitkän kuvauksen, suoraan ohjesääntöjä lainaten, Turun silloisesta kaavoitusdemokratiasta ja kansalaisten erinomaisista vaikutusmahdollisuuksista:

”(vapaasti tiivistäen) ...kunnallinen demokratia kaupunkimme kaavoituksessa toimii seuraavaan tapaan: Kaupunkilaisten valitsema valtuusto määrittelee vuosittain kaupunkisuunnittelun perustavoitteet. Niiden pohjalta kaupungin kaavoitusvirkamiehet valmistelevat, valtuuston valitseman kaavoitusjaoston ohjauksessa, kaavaehdotukset ja muut suunnitelmat.

Koska valtuuston asettamat tavoitteet voivat toteutua useammalla eri tavalla riippuen siitä mitä tavoitteita painotetaan, virkamiehet valmistelevat useita eri vaihtoehtoja. Samoin he hankkivat suunnitelmista asianmukaisten lautakuntien ja muiden elinten lausunnot.

Luonnollisesti suunnitelmat tuodaan julkisuuteen jo tässä vaiheessa, jotta asianomaiset ja kaikki kaupunkilaiset voivat niihin tutustua ja ottaa kantaa. Sen jälkeen kaavoitusjaosto käsittelee suunnitelman. Kun se on saatu kaavoitusjaostoa tyydyttävään muotoon, on kiinteistö- ja rakennustoimen lautakunnan vuoro. Jos se on samaa mieltä kuin kaavoitusjaosto, asetetaan ehdotus nähtäville, jolloin kaupunkilaisilla on tilaisuus tehdä viralliset muistutuksensa. Mikäli asiaa ei palauteta, laittaa kaupunginhallitus sen valtuuston esityslistalle.

Paitsi varsinaista ehdotusta kaupunginhallitus luonnollisesti liittää esityslistaan valmistelussa mukana olleet vaihtoehtoiset suunnitelmat, annetut lausunnot, kaavoitusjaoston, kiinteistö- ja rakennustoimen lautakunnan sekä oman päätöksensä ja kaupunkilaisten tekemät muistutukset.

Lausuntoihin ja päätöksiin sisältyy mahdollinen äänestystulos ja eriävät mielipiteet. Koska virkamiehet ovat hyvin selvillä kunnallisen demokratian turvaksi säädetyistä pöydällepano- ja palautusoikeudesta, he tuovat asian käsittelyyn niin ajoissa, että myös valtuustolle jää riittävästi aikaa huolelliseen harkintaan ja kaupunkilaisten etujen mukaisiin kaavoitusratkaisuihin.”

Ikään kuin tuolloin suuri enkelien kuoro harppuineen olisi katuvarsien talonröystäällä istuen demokratian kunniaa laulanut. Oliko siis Turun kaavoituskulttuuri kymmenessä vuodessa uudestisyntynyt demokraattiseksi vaikuttamiseksi ja päätöksenteoksi?

Kirjoituksen seuraava lause kuului: ”Edellä oleva kuvaus on enemmän ns. mustaa huumoria kuin todellisuutta.” Niinpä tuon yli kokosivun jutun väliotsikkoja olivat ”Kaavoitusjaostosta tuli leimasin”, ”Kaavoitusjaosto yritti pullikoida”, ”Myös yleiskaavatoimikunta rokulissa”, ”Turhauttamisen taktiikka ...

Kaavoituksen todellisuus 70-luvun alkuvuosina

Kaavoitusdemokratia ei siis 70-luvun alkaessakaan toiminut niin kuin valistuneet valtuutetut jo 50- ja 60-luvuilla halusivat. Kaavoitusjaostoa ei päästetty toimimaan niin kuin Palajan aloitteessa ja Paasion muistelmissa ajateltiin ja myös sen perustamisesta päättäneiden lautakunnan, kaupunginhallituksen ja –valtuuston perusteluissa todettiin. Edelleenkin ei suuria periaatteellista laatua olevia kaava-asioita annettu kaavoitusjaoston valmisteltaviksi eikä sen päätöksille jäänyt merkitystä

pienissäkään kaavoissa. Tärkeitä ohjesäännön mukaan kaavoitusjaostolle kuuluvia asioita kuljetettiin sen ohi.

Turun yleiskaavoituksen käytännön ohjaamiseksi virka- ja luottamushenkilöistä nimetty yleiskaavatoimikunta pantiin yli vuodeksi jäähyllä aikana, jolloin tärkeiden osayleiskaavojen, kehyskaavan, liikenneratkaisujen ja koko Turun (konsulttiprofessori Olli Kivisen laatiman) yleiskaavan käsittely ja päätöksenteko oli mitä ajankohtaisinta.

Samoihin aikoihin tuotiin valtuuston käsittelyyn runsaasti suppea-alaisia kaavoja, joiden perusteluissa vedottiin yleiskaavaan, ruutukaava-alueen kehyskaavaan tai Turpiina-mootorituesuunnitelman periaatteisiin, vaikka mitään näistä ei oltu valtuustossa hyväksytty. Yleiskaavatoimikunnan ja valtuuston ei annettu niitä käsitellä, vaikka konsulttien tekemät suunnitelmat olivat valmistuneet aikoja sitten.

Erityisesti, jos sosialidemokraatit kunnallisjärjestönsä edustajiston päätöksellä olivat muodostaneet kantansa noihin suuriin asioihin, niiden käsittely jäättyi. Jos SDP:ssä olisi hyväksytty konsulttien suunnitelmat sellaisenaan, ei olisi ollut epäilystäkään siitä, etteikö isot pyörät olisivat alkaneet pyöriä, koneisto paiskia töitä ja määrärahaesitykset ilmestyä esityslistalle.

Kun valtuustossa syntyi isossa asiassa sisäpiirin kannasta poikkeava päätös, kuten yliopistoalueen läpi Kasarminkatulinjaa esitetyn valtavyöhykkeen poistaminen, päätöksen toteuttamisesta vastaavien virkamiesten kiireet loppuivat.

Keskeisten virkamiesten ja todellisten vallanpitäjien sisäpiiri, nimenomaan Miesten pieni piiri piti huolen, ettei valtuusto pääsyt asettamaan selviä kaavoitusta ja liikenneverkkoa sitovia tavoitteita.

Lehdessä kaavoituksen päätöksenteon demokratisoimiseksi tekemäni korjausesitykset eivät kuulu tämän esityksen piiriin. Toistan kuitenkin korjausesitysten loppukaneetin:

”Jos luottamushenkilöiden päätökset eivät sitten saa (virkamiesten) hihvoja heilumaan, on aika siirtää sivulat sivullisiksi, tilukset tilattomiksi, konsultit kotiinsa ja uudet voimat vipusimen varteen.” Kaneetti kohdistui sanataiteellisesti silloisiin ylimpiin kaavoitusvirkamiehiin, asiasisällöltään kaikkiin Miesten pienessä piirissä vaikuttaneisiin, mutta oli ennen kaikkea vaatimus ihan tavallisille valtuutetuille heille annettua ylintä päätösvaltaa myös käyttää. Sanariimittely osui kuitenkin oikeampaan kuin silloin kirjoittaessani uskoinkaan.

Kaavoituksen vallankumous

Vihdoin 1970-luvulla Palajan ja Paasion tavoittelema demokraattinen kaavoitushallinto vähitellen eteni. Kaupunkilaiset pääsivät vaikuttamaan ja valtuusto päättämään muutamia merkittäviä asioita. Netissä ja monenlaisissa liikkeissä liukkaasti liikkuvan nykynuorison ja keski-ikäistenkin on vaikea edes kuvitella muutoksen liikkeellelähtöä: Vesi ja tuli löysivät yhteiset tavoitteet SDP:n sisällä. Kaavoituksen mullistus toteutui, koska Euroopan vuosikymmenen vaihteen radikaali nuorisoliikehdintä kohdistui Suomen Turussa vallankumousteorioiden ohella fyysiseen ja sosiaaliseen ympäristöön ja sitä koskevaan päätöksentekoon sellaisella perusteellisuudella, että se nosti voimakkaan vastakaiun Turun vanhojen asuinalueiden vanhemmissa ja vanhoillisissakin asukkaissa ja heidän yhdistyksissään ja laajemminkin koko vaalipiirissä.

Radikaalit sosialistinuoret ja vanhoilliset oikeistodemarit eivät varmasti olisi yhtyneet Talvipalatsia valtaamaan, mutta yhdessä he laittoivat aisoihin kaavoitushallinnon valtakeskittymät: Maaherran palatsin, Seutukaavaliiton, TVH:n ja Turun asemakaavoituksen.

Miesten pienen piirin suuret kaavavisiot romutettiin käytännössä SDP:n järjestöpäätöksillä kokonaan tai vuosiksi:

- Lännentien pengertäminen Saaristomeren yli kaadettiin 1971.
- Portsa pelastettiin 1972 seitsemän suuren rakennusliikkeen kerrostaloilta.
- Turpiina-moottoritie pysäytettiin yhä uudestaan 1972-1990.
- Turun toisen keuhkon poisleikkaaminen, Hirvensalon rakentaminen pantiin jäihin.
- Ruutukaava-alueen tonttitehokkuuksille asetettiin rajat, jotka suojasivat rakennuskantaa ja sen asukkaita ja tukivat parempaa hyöty/kustannussuhdetta rakentamisessa.
- 1976 yleiskaavapäätöksellä säästettiin laajat pientaloalueet grynderismiltä.

SKDL ja eräät keskiryhmien valtuutetut tulivat mukaan ja useita vuosia valtuustoenemmistö käytti sille kuuluvaa kaavoitusvaltaa kaupunkilaisten ilmaiseman tahdon ohjaamana. Silloin Turun puolueet muodostuivat ehkä noin sadasta puolueosastosta, jotka olivat hyvin lähellä pienkiinteistö-, asukas- ja muita yhdistyksiä. SDP:n järjestöpäätöksissä ääntään käytti satoja ihmisiä, jotka olivat omissa yhdistyksissään kuunnelleet monia satoja ihmisiä. Näin puolueet ja kuntalaiset olivat monessa yhtä.

Vastavallankumous

Kansanvallan murtautuminen kaavoitusvaltaan sai vastavoimat terästäytymään. SDP:n sisällä pienen piirin Miehet kyseenalaistivat järjestöpäätösten pätevyyden ja sitovuuden, niitä alettiin pilkata ja rikkoa. Vaikka 1976 kunnallisvaaleissa valtakunnallinen suuntaus vaihtoi Turun oikeistoenemmistöiseksi, SDP:n valtuustoryhmän sisällä vaalitulokset heikensivät Miesten pientä piiriä. Turun opposition politiikan keskeiseksi osaksi muodostui kaavoituspolitiikka. Samalla SDP:n

kunnallisjärjestö katkaisi grynderien raha-annit ja lieat ja tuli kabineteista kaduille ja asuntoalueille. Niinpä vuoden 1980 vaaleissa SDP Turussa menestyi ja valtuusto muuttui taas vasemmistoenemmistöiseksi.

Mutta Miesten pienen piirin vaalikaudellaan kokoama yhteistyörakennelma perustui juuri kaavoitusvallan hallintaan ja oli nyt, 1980, valtuustoenemmistön vaihtumisen vuoksi, vaarassa romuttua. Kaavoitusvalta oli siis pakko hankkia ja se hankittiin yksinkertaisesti ostamalla jo muutama päivä vaalien jälkeen 2 SDP:n valtuutettua kokoomukseen, oikeistolle enemmistö. Tätä tapahtumaa voidaan pitää sen korruption huipentumana, josta käytetään nimitystä Turun tauti.

Turun tauti

On tietysti painotuskysymys, mitä pitää Turun taudin oleellisimpana oireena:

1. rakennusten purkamista luvalla tai luvatta ennen kuin valtuusto tai rakennussuojeluviranomainen pääsee tekemään päätöksensä;
2. viheralueen hävittämistä tai rakennusten purkamista jonkin yhteiseltä hyvältä tuntuvan hankkeen nimissä, myöhemmin tontit rakennusliikkeelle tai muulle yrittäjälle luovuttaen;
3. päätösten täytäntöönpanon jäädyttämistä luottamuselinten tehdessä Miesten pienen piirin kannalta ei-toivottuja päätöksiä; vai
4. grynderien ja kiinteistönomistajien anteja luottamushenkilöille ja –ehdokkaille.

Kaikkea tätä kuitenkin tapahtui myös muissa suurissa kasvavissa kaupungeissa ja pienemmilläkin paikkakunnilla. Mutta vain Turussa Miesten pieni piiri alentui luottamusihmiskauppaan.

Koko se grynderi- ja kabinettipoliitikkojen kaaderi, joka valtavalla työllä oli 70-luvun kuluessa yritetty nostaa siististi sivulle, siirtyi 1980-luvun alkaessa takaisin todelliseen kaavoitusvaltaan. Kaavoitusdemokratian tukikohdat, pienikiinteistöyhdistykset, asukasyhdistykset ja puolueosastot alkoivat hiipua, ja Miesten pieni piiri älysi ujuttaa työntekijöitään, virkamiehiään ja lojaaleja luottamusmiehiä järjestöihin äänenvaimentimiksi. Turkulaisilla alkoi olla täysi työ turvata niitä yleiskaavoja, asemakaavoja, liikenneratkaisuja ja kaavoitusperiaatteita, joita kansannousun, Turun asukaskevään vuosina oli saavutettu.

En ryhdy kertaamaan Turun taudin oireiden yksittäistapauksia kaavoituksessa, liikenneratkaisuihin ja rakentamisessa. Niihin voi itse kukin tutustua esimerkiksi Rauno Lahtisen kirjoista ”Turun puretut talot 1 ja 2”. Lisää tapauksia löytyy myös 1991 tekemästäni kirjoituskokoelmasta ”Mitä tuli sanotuksi”. Sen sijaan ratkaisevan tärkeää on kuvata korruptiota, joka kaikkia äsken mainittuja Turun kaavoitussairauden oireita yhdistää.

Korruption taudinkuva

Korruptio tulee latinasta ja tarkoittaa turmelusta, varsinkin viranomaisten ja luottamushenkilöiden oman edun tavoittelua (esim. lahjottavuutta). Luen korruptioon sekä laittoman että lain rajoissa tapahtuvan kaksisuuntaisen erityissuosinnan, jossa osapuolena oleva luottamushenkilö tai virkamies laiminlyö velvollisuutensa toimia yleisen edun tai muuten oikeudenmukaisen ratkaisun tuottamiseksi.

Korruptiota esiintyy useimmissa rakentavissa ja muita urakoita teettävissä kunnissa, kuntaliitoissa, työvirastoissa ja vastaavissa. Liikuteltavien etujen mittasuhteet vain vaihtelevat.

Emme myöskään ole immuuneja, emmekä sellaisiksi tule. Kaikilla eduilla ja nautinnoilla on biologiset, psykologiset ja sosiaaliset seurauksensa. Korruption vastustaminen edellyttää oman korruptoituvuuden tunnustamista.

Käsittelin aihetta 1982 Yhteiskuntasuunnittelun seuran tilaisuudessa. Esitys julkaistiin Yhteiskuntasuunnittelu –lehdessä 4/1982 ja Turun Päivälehdessä 29.12.1982.

Kirjoituksen tieto- ja mielipidepohja oli rakentunut edellä luetelluissa kaupunkitaisteluissa ja asemassani SDP:n kunnallisjärjestössä sekä kiinteistö- ja rakennustoimen lautakunnan ja sen kaavoitusjaoston jäsenenä 1973-1984. Katsoin oleelliseksi, että kansalaiset ja puolueväki entistä tarkemmin tunnistavat korruption merkit ja entistä paremmin osaavat niitä itsekkin kavahtaa. Aiheeni on 1970-1980-luku, on joten presens-muotoja on vaihdettu imperfektiin. Muttei joka kohdassa.

Korruption lajit

muodostavat liukuvan sarjan laillisista, jopa hyväksyttävän tuntuista tavoista lainvastaiseen lahjontaan ja uhkailuun saakka. Vähiten paheksutut korruption muodot esiintyivät 70-luvulla melko avoimesti, kursailematta. Pitemmälle menevä korruptio haluttiin ja onnistuttiin pitämään salassa jopa läheisiltä puoluetovereilta. Seuraava luokittelu on tehty luottamustoiminäkökulmasta, mutta sopii pääosin virkamiehiinkin, joilla on vielä omia korruptio-ongelmia. Korruption lajit esiintyvät rinnakkain, mutta tyypillisesti korruptoituminen etenee pikkuhiljaa lievistä kovempiin muotoihin.

Seurustelu ja informaatio

Jo pelkkä vapaa-ajan seurustelu liike-elämän edustajien ja liikeyritysten taloudellisista eduista päättävän luottamushenkilön välillä saattaa, myönteistä sosiaalista tyydytystä tuottaessaan, johtaa liikeyrityksen edun korostumiseen päätöksenteossa, vaikka luottamushenkilö maksaa ruuat ja juomat omasta kukkarostaan. Jos liikeyrityksen ja vaikkapa jonkin tontin asukkaiden edut ovat vastakkain, pelkkä myönteinen sosiaalinen kontakti johtaa luottamushenkilöä suosimaan toista osapuolta toisen kustannuksella. Yleensä heikompi osapuoli on heikompi myös suhdetoiminnallisessa seurustelussa.

Jopa ns. informaatiotilaisuuksia voidaan järjestää niin, että yritys jakaa luottamushenkilöille pelkkää informaatiota ilman aineellisia etuja ja nautintoja. Toisaalta asian heikommalla osapuolella ei yleensä ole heijastinkalvoja tai ilmakuvia, PowerPointista puhumattakaan, ei aina kirjoituskykyäkään. Katson, että luottamushenkilö, joka antautuu tuollaisten myönteisten vaikutelmien vietäväksi, eikä käytä vastaavaa aikaa toisen osapuolen etujen selvittämiseksi, on jo hiukan korruptoitunut.

En suinkaan esitä näitä korruption alkuasteita kriminalisoitaviksi. Sen sijaan haluan, että luottamushenkilöt ja heidän valitsijansa ovat tietoisia tällaisen korruptoitumisen mahdollisuudesta ja pyrkivät sen välttämiseen.

Informaatiosta konfirmaatioon

Yleisimmän korruptiolajin muodostavat ne ns. informaatiotilaisuudet, joiden myötä saadaan aineellista nautintoa tai taloudellista etua. Nämäkin tilaisuudet kuuluvat yhtä paljon sosiaalisen korruption kuin aineellisen korruption alueelle. Turun oloissa niitä ei 70-luvulla edes älytty hävetä – paitsi tavallisilta kaupunkilaisilta. Vielä 9.12.1976 kirjoituksessani Turun Päivälehdessä pidin informaatiotilaisuuksia kielteisinä lähinnä niiden luomien sosiaalisten paineiden vuoksi. Toimittuani vähän aikaa kiinteistö- ja rakennustoimen lautakunnassa arvioni muuttuivat. ”Infoja” saattoi olla vuodessa 40-50, joko keskustan ravintoloissa tai yksityisissä edustustiloissa, sisältäen ruoan ja ruokajuoman, mutta usein koko illankin tarjoilut. Toisin sanoen ahkera kaavoituspäättäjä saattoi yhden valtuustokauden aikana hyötyä kymmeniä tuhansia markkoja.

Suoritin alussa muutamia kokeita ja totesin tilaisuuksien informaatioarvon olemattomaksi. Myöhemmin kuulin, että info-puolen osuus oli 70-luvun loppua kohden jatkuvasti vähentynyt ja tarjoilun lisääntynyt sitä mukaa kun luottamushenkilöt olivat tulleet sinuiksi yritysten edustajien kanssa. Uutuutena tuli mukaan pornoelokuvien esittäminen.

Tässä toiminnassa vastalahjat ovat jo usein ilmiselviä, vaikka moni luottamushenkilö vielä vilpittömästi uskoo olevansa lahjomaton. Liikeryitykset toimivat liikeperiaatteella, niin kuin aina itsekkin muistavat muistuttaa. Tämä korruption laji olisi selvärajaisesti kriminalisoitava. Se olisi helppo tehtävä rajaamalla säädöksiin tietyn ”teknisen”, pakollisen tason ylittävät tarjoilut pois.

Näihin tilaisuuksiin toisinaan liittyneellä porsastelulla oli myös tietynlainen vihkimysmerkitys. ”Infoissa” viihtyneiden tilaisuuksistaan käyttämä nimitys ”konfirmaatio” viittaa sattuvasti paitsi öylättiin ja viiniin myös mukaanvihkimiseen.

Kun yhteisesti porsastellaan ja hölmöillään, kiinnitytään samalla yhteiseen porukkaan, yhteisiin, vähän hävettäviin, mutta samalla jännittäviin salaisuuksiin,

kabinettipolitiikan malleihin. Iltalehtien pettymykseksi en kuitenkaan tässä aio kuvata kiinteistö- ja rakennustoimen lautakunnan kaupungin ulkoilualueille vuosittain tekemään kesäkatselmukseen kuulunutta rituaalia.

Rituaalilla oli aivan samanlainen nöyryyttämisen-vihkimysmerkitys kuin partiokasteella, armeijan alokkaiden pelleilyttämällä tai vapaamuurarien menoilla. Lautakunnan kesärituaalin jälkeen ei seuraavassa kokouksessa ollut kovinkaan hanakasti esittämässä moraalisia perusteita vaikutusvaltaisimman tahon ratkaisumalleja vastaan.

Lahjat, matkat ja muut lahjuukset

Luottamushenkilön oli yhtä vaikea välttyä joulun yms. lahjoista kuin muistakin korruption muodoista (ainakin niin kauan kuin yritykset asettivat toivoa luottamushenkilöön). Kalliitkin kukkapuskat jäivät palauttamatta. Vielä vaikeampaa on palauttaa muutaman sadan markan suklaarasiaa, kun kotiin tullessa lapset ovat ehtineet syödä puolet. Konsulttitoimiston omistavan luokkatoverin kristallikynttilänjalkakin muodostuu ongelmaksi, muut 33 luokkalaista kun eivät lähettäneet mitään. Joulupullokin tulee helposti avatuksi, kun oma loppuu ennen lomaa. Jos luottamushenkilö suhtautuu lahjoihin myönteisesti, hän voi olla varma, että lahjojen arvo vuoden päästä nousee.

1970-luvun jälkipuoliskolla yhden keskisuuren ja yhden pikkuyrityksen omistajat valittivat, ettei kaupungin ja valtion työvirastojen töitä saa ilman jopa taloutta rasittavaa lahja- ja informaatiokampanjaa. Toisaalta en enää 70-luvun lopulla ihmetellyt, miksi kuntien ja työvirastojen oman työn osuus liikevaihdosta vähentyi.

Järeintä korruptiota edustivat ulkomaanmatkat, alennukset yksityisissä hankinnoissa, esimerkiksi asuntokaupoissa, vaalimainonnan rahoittaminen ja muut suorat rahalahjat – vastapalveluksena rakennusoikeuden järjestäminen tai yritykselle edullinen urakka.

Tähän korruption luokkaan kuuluivat tavallaan myös ns. lehmänkaupat, joissa luottamuselimestä edustetut osapuolet vaihtoivat lahjoja toisilleen. Vasemmistolaisena saatoin vain ravistella päätäni näille vaihtokauppiaille. Siinä missä työväenliike omisti yhden tontin, oikeistopiirit sata. Lehmänkaupassa työväenliike hankki rakennusoikeuden nostolla liiketoiminnalleen esim. miljoonan markan edun, voidakseen käyttää 10 000 markkaa oikeiston vastaiseen poliittiseen työhön. Oikeisto sai vastaavasta tonttitehokkuuden nostosta sadan miljoonan hyödyn saaden 1 000 000 markkaa vasemmiston nujertamiseen. Kauppa se on, joka kannattaa! Samalla saatettiin taas lisätontteja ja -kortteleita purku-uhan piiriin.

Ohjautuivatko kaavoitusrahat puolueille?

Luullaan, että ainakin rakennusliikkeiden rakennusoikeuden ostamiseksi jakamat rahat menevät luottamushenkilöiden kautta puolueiden kunnallis- ja piirijärjestöille ja puoluetoimistoille. Tätäkin tapahtuu, mutta oikeudenkäyntien pöytäkirjojen

perusteella ja muutoinkin näyttää ilmeiseltä, että pääosa taloudellisista eduista jäi grynderien suosikeille puolueissa. Vaikka puolueen sisällä kaavan hyväksymisen perusteluksi esitetään, että puolue on saanut tukea asianomaiselta rakentajalta, niin todellisuudessa saaja on ollut perustelija itse, ja saannon muotona tavallisimmin oman vaalimainonnan rahoitus.

Katsoin ja on ehkä edelleenkin syytä katsoa, että merkittävin syy asuntotuotannon ja muun rakentamisen epäkohtiin (joista suuri osa on vasta paljastumassa) ja hyväkuntoisen rakennuskannan hävittämiseen on yritysten riittävän monelle luottamushenkilölle järjestämä, yhä kalliiden vaalikampanjoiden rahoitus.

Tämä on pahimmanlaatuista korruptiota myös siksi, että kaupunkia hävittävän vaikutuksensa lisäksi se samalla hävittää demokratian. Suurella rahalla lehdissä toteutettu yksilömainonta ei juuri vaikuta puolueiden välisiin äänimääriin. Puolueen sisällä äänimäärä ja valtuustoon pääsy riippuu huomattavalta osalta yksilömainontaan käytetystä rahasummasta. Tämä korruptio on siis vaalitaistelua puoluetovereita vastaan.

Kuten noina aikoina tuli julki, ei vaalimainonnan rahoitus täysin tyydyttänyt näitä yritysten takuumiehiä puolueissa ja virastoissa, vaan toivottuja kaavoja tukemalla samalla ulosmitattiin myös henkilökohtaista ylellisyyttä kuten asuntoja.

Padat ja kattilat eivät soimaa toisiaan

Korruptio ulottui Turussa puoluekentän laidasta laitaan. Kaikilla oli keskeisillä luottamuspaikoilla yritysten luottomiehiä. Myös grynderismiä vastaan 70-luvulla äänestäneet kommunistit olivat koko ajan jakelulistalla siltä varalta, että heidän äänensä joskus tulisi todella vaa'an kieleksi. Tilanne havainnollistui, kun Uittamon kaavoissa oikeistoenemmistöstä irtosi muutamia ääniä asukkaiden haluaman kaavoituksen puolelle. Heti irtosi SKDL:stä riittävän monta taistolaista valtuutettua ja nämä ratkaisivat kaavaäänestykset Puolimatkan eduksi.

Uusmoralismiako?

Oikeuslaitoksen näitä asioita käsitellessä 1970-1980 -lukujen vaihteessa kuultiin varoittelua: Koska lahjat aiemmin olivat olleet hyväksytyjä, ei niitä olisi saanut nyt rikollisina tuomita. Logiikka heitti häränpyllyä (niin kuin tänäänkin). Ei kansa lahjoja ja lahjuksia ennenkään hyväksynyt. Oikeuslaitos, poliisi, veroviranomaiset ja eräät lehdet vain olivat pikku hiljaa lähentymässä kansan moraalia ja lain kirjainta.

Silloisilta ja myös nykyisiltä uusmoralismista varoittlevilta jäi ja jää huomiotta korruption kansantaloudelliset ja kunnallistaloudelliset vahingot ja hinnoissa heijastuvat kustannukset. Kaavoitukseen liittyvät lahjat ja lahjukset veivät Turussa vuosittain ehkä miljoonia. Mutta 1973 alkaneena kymmenvuotisjaksona Turun kaavoituksen kiistaratkaisuissa helposti mitattavat kansantaloudelliset ja

kunnallistaloudelliset vahingot liikkuivat lähempänä puolta miljardia kuin sataa miljoonaa markkaa.

Esitykseni loppui vaatimukseen: Turun ”taudin vakavuus määrätköön lääkkeen vahvuuden”.

Yksi päättäjät saikin kitkerää lääkettä, nimittäin vaatimuksen esittäjä:

- Turun asemakaavaosaston päällikköä vastaan nostettiin syyte lahjoman vastaanottamisesta virkamiehenä Puolimatka Oy:ltä.
- Kaupunginhallitus ja –valtuusto eivät ryhtyneet mihinkään toimenpiteisiin.
- Osastopäällikön jatkaessa Puolimatalle piirretyn kaavan esittelijänä tein yhdessä toisen kaavoitusjaoston jäsenen Pekka Helmisen kanssa kantelun oikeuskanslerille.
- Vasta oikeuskanslerin lausuntopyyntö pakotti kaupunginhallituksen hypistelemään asiaa. Osastopäällikön se antoi jatkaa Puolimatkan asian esittelyä.
- Raastuvanoikeus tuomitsi osastopäällikön 31.8.1983 syylliseksi 15 970 markan lahjoman vastaanottamiseen virkamiehenä Puolimatka Oy:ltä ja määräsi hänet heti viraltapantavaksi.
- Kaupunginhallitus merkitsi raastuvanoikeuden päätöksen vain tiedoksi.
- Vuotta myöhemmin myös hovioikeus katsoi osastopäällikön syyllistyneen lahjoman vastaanottamiseen virkamiehenä.
- Kaupunginhallitus ei vieläkään tehnyt johtopäätöstä lahjoman vastaanottamiseen syyllistyneen osastopäällikön virkasuhteesta. Sivula jatkoi kaavojen esittelyä.
- Kun Hovioikeus oli katsonut lahjoman vastaanottamisen tapahtuneen lieventävien asianhaarojen vallitessa ja syytteen näin ollen vanhentuneeksi, kaupunginhallitus päätti maksaa osastopäällikölle palkan taannehtivasti työstäpoissaolovuoden ajalta.
- Olin tilanteen johdosta pakotettu hakemaan eroa kaavoitusjaostosta 18.10.1984.
- Sitten Korkein oikeus vahvisti raastuvanoikeuden päätöksen ja erotti asemakaavaosaston päällikön.

Kaupunginhallitus lahjoitti siis satoja tuhansia markkoja tekemättömästä työstä lahjoman vastaanottamisesta syytetyille ja tuomitulle asemakaavaosaston päällikölle ja antoi tämän toimia lahjoman antajalle hyötyä tuottavien kaavojen esittelijänä, jolloin kaavoitusjaoston jäsenen oli haettava eroa.

Ja kun Korkein oikeus oli erottanut asemakaavaosaston päällikön, kaupunginhallitus valitsi tilalle henkilön, joka oli jo aiemmin tuomittu jatketusta lahjoman vastaanottamisesta maistraatin asemakaava- ja rakennusasioiden virkamiehenä ja olisi myös erotettu, jos olisi vielä ollut siinä virassa.

En ole löytänyt kaupunginhallituksen toimille muuta loogista selitysvaihtoehtoa, kuin että nämä kaavoituspäälliköt tiesivät liikaa liian monesta luottamusmiehestä.

Turun tauti sai jatkaa rehottamistaan:

Ruissalon yleiskaava

Ei ole kovin yllättävää, että valtuuston enemmistön ollessa jossakin kaava-asiassa päättäväisesti kannallaan, asemakaavaosaston niskurointi 80-luvun lopussa pakotti valtuuston valtakunnallisestikin aivan poikkeuksellisiin toimenpiteisiin.

Kun valtuusto kokouksessaan asetti tavoitteet Ruissalon osayleiskaavalle, näin ei tapahtunut siksi, että kaavoituksesta vastaavat virkamiehet ja virasto olisivat tuottaneet asian valtuustokäsittelyyn, vaan siksi, että enemmistö valtuutetuista katsoi välttämättömäksi määrätä valtuuston kokoon kutsuttavaksi tämän asian käsittelemiseksi.

Tämän poikkeuksellisen menettelyn mahdollistava kunnallislain kohta osoittautui näin Turussa tarpeellisemmaksi kuin Eduskunta lakia säätäessä oli ajatellutkaan. Eduskunta kirjoitti pykälän näin: ”Valtuusto on kutsuttava koolle, milloin kunnanhallitus tai vähintään neljännes valtuutetuista on ilmoittamansa asian käsittelemistä varten sitä esittänyt.”

Laki turvasi siis valtuuston neljänneksen oikeuden saada tärkeänä pitämänsä asia valtuustoon. Eduskunnalle tuskin tuli mieleen, että Suomesta löytyisi kaupunki, jossa valtuuston enemmistön pitää vähemmistönsuojapykälään turvautuen itse ryhtyä keräämään toistensa nimiä saadakseen valtuustolle kuuluvan yleiskaava-asian valtuustokäsittelyyn.

Löytyi Turku, jonka valtuustolla ei enää ollut muuta keinoa nostaa päätään siitä häpeän alhosta, johon se omaa tahdottomuuttaan oli vajonnut.

Lopuksi

Kaukaa Mynämäestä katsoen, ja tämänkin tilaisuuden aiheista päätellen, Turun kaavoituksen tilanne on edelleen asukkaille ja luottamushenkilöille hyvin turhauttava.

Valtuutetut saavat vaaleissa tartuttavakseen neljä kunnollista vallankahvaa: tuloista, menoista, henkilöstöstä ja maankäytöstä päättäminen. Kahvoista jyrkein on kaavoitusvalta. Muuta tietä turhautumisesta ei valittavilla valtuutetuilla ole, kuin ottaa kaavoitusvalta, ja käyttää valtaa täysimääräisesti, kun se vaaleissa käytettäväksi osoitetaan.